

Koptekst: Anti-pest Gedrag, Buitenstaanders, Verdedigers

De mate van Angstbeleving, Gevoel van Eigenwaarde, Zelfwaargenomen Sociale
Competentie en Populariteit bij de pestrollen Buitenstaanders en Verdedigers in
Pestsituaties

V.F. Baks, 5979072

S.E. Wijma, 6012892

Universiteit Utrecht

Cursus: Thesis Pedagogische Wetenschappen

Cursuscode: 200600042

Begeleider: Marjolijn Vermande

Werkgroep: 10

Subgroep: 5

Datum: 22 juni 2017

Abstract

To examine whether the bullying roles "outsiders" (those who are uninvolved during bullying) and "defenders" (those who defend the victim) differ with regard to their fear perception, self-esteem, self-perceived social competence and perceived popularity. 1129 9- to 12-year old children were investigated on the basis of self-reports (anxiety, self-esteem, self-perceived social competence) and peer nominations (bullying roles, perceived popularity). Although this research showed no difference with regard to fear perception and self-esteem, defenders scored significantly higher on self-perceived social competence and perceived popularity in comparison to outsiders. Moreover, no interaction effect was perceived between bullying role and sex. From the data can be concluded that self-perceived social competence and perceived popularity are more important factors determining defensive behavior toward the victim than fear perception and self-esteem. It is therefore advised to target anti-bullying programs toward these factors. In the long term, this can result in the decrease of bullying incidences.

Trefwoorden: bullying roles, defenders, outsiders, fear perception, self-esteem, self-perceived social competence, perceived popularity

De mate van Angstbeleving, Gevoel van Eigenwaarde, Zelfwaargenomen Sociale Competentie en Populariteit van de pestrollen Buitenstaanders en Verdedigers in Pestsituaties

Pesten is een groot probleem waar veel kinderen, adolescenten en volwassenen over de hele wereld onder lijden (Gini, Albiero, Benelli & Altoè, 2008). Zo zegt, volgens een Engels onderzoek, één op de vier basisschoolleerlingen het afgelopen schooljaar te zijn gepest (Whitney & Smith, 1993). Men spreekt van pesten als er sprake is van een herhaaldelijke bootstelling aan agressief gedrag door één of meer personen (Olweus, 1993; Salmivalli & Peets, 2009). Hierbij is het de intentie van het ene individu (de dader) om het andere individu (het slachtoffer) herhaaldelijk pijn te doen in de vorm van fysiek aanvallen, vernederen of buitensluiten (Olthof, Goossens, Vermande, Aleva & van der Meulen, 2011; Salmivalli & Peets, 2009). Daarnaast is er tussen de dader en het slachtoffer sprake van een machtsverschil (Olweus, 2010).

Slachtoffers ervaren door pesten negatieve gevolgen in hun fysieke en mentale ontwikkeling (Reijntjes, Vermande, & van der Meulen, 2015). Bovendien heeft pesten invloed op het functioneren van kinderen op school, doordat de school geen veilige omgeving meer is om te leren (Pronk, 2015; Saracho, 2017). Daders laten daarnaast vaak externaliserende problemen zien (Reijntjes et al., 2015).

De prevalentie van pesten is het hoogst in groep 6-8 van de basisschool (Hong & Espelage, 2012; Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, 2014). Gemiddeld zijn ongeveer 25-30% van de kinderen in een klas als dader en/of slachtoffer bij pesten betrokken (Reijntjes et al., 2015). Observaties door Atlas en Pepler (2010) op een school laten zien dat bij 80% van de pesterijen ook anderen betrokken zijn: de omstanders (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman en Kaukiainen, 1996). Deze omstanders bestaan voor een deel uit pro-pestrollen (voorstanders van pesten): de assistenten (die de dader helpt) en de aanmoedigers (die het pesten aanmoedigt). Het andere deel bestaat uit anti-pestrollen; de buitenstaanders en verdedigers. Ongeveer één vijfde van de klas bestaat uit verdedigers, die aan de zijde van het slachtoffer staan en ze steunen (Olthof et al., 2011; Salmivalli, 2010). Ze doen dit bijvoorbeeld door te proberen de dader te laten stoppen, hulp te halen of het slachtoffer nadien te troosten (Salmivalli et al., 1996; Reijntjes et al., 2016). Daarnaast beslaan buitenstaanders een derde van de klas. Zij nemen een afzijdige rol aan tijdens het pesten en grijpen niet in (Olthof et al., 2011; Salmivalli, Lappalainen, & Lagerspetz, 1998). Jongens blijken vaker de rol van dader en assistent aan te nemen, meisjes vervullen vaker de rol van buitenstaander of verdediger (Goossens, Olthof, & Dekker, 2006). Als men enkel kijkt naar de groepen buitenstaander en verdediger dan blijken er bovendien relatief meer meisjes te zitten in de groep verdediger.

De buitenstaanders en verdedigers zouden samen sterk kunnen staan tegen pesten. Ze vormen samen een grote groep en hebben allebei een anti-pest-houding

(Olthof et al., 2011; Pronk, Goossens, Olthof, De Mey, & Willemen, 2013), waardoor ze samen veel zouden kunnen bereiken. Hoe meer verdedigers aanwezig zijn bij het pesten, hoe korter en minder intensief de pesterijen zijn en hoe minder angstgevoelens het slachtoffer ervaart (Hawkins, Pepler & Craig, 2001; Salmivalli, Voeten, & Poskiparta, 2011). Daarentegen blijkt het gedrag van de buitenstaander een negatieve invloed te hebben op het pesten. De dader die begint met pesten vat het niet-ingrijpende gedrag van de buitenstaander op als bevestiging om door te gaan met pesten en bovendien voelt het slachtoffer geen steun van de buitenstaander (Craig & Pepler, 1998; Hawkins et al., 2001). Dus hoewel beide groepen aangeven het slachtoffer te willen helpen, kiezen enkel de verdedigers er daadwerkelijk voor om in te grijpen bij pesten (Gini et al., 2008). Buitenstaanders houden zich afzijdig en kunnen hierdoor zelfs het pesten verhevigen (Craig & Pepler, 1998).

Een belangrijke vraag die hierdoor naar voren komt is waarom verdedigers actief optreden bij pesten en buitenstaanders niet. Het geringe aantal studies dat hiernaar is verricht suggereert dat het, onder meer, te maken heeft met de positie van het kind in de klas en de zelfverzekerdheid (Pronk et al., 2013). Bovendien vereist ingrijpen bij sociale conflicten volgens Sainio, Veenstra, Huitsing en Salmivalli (2010) een hogere zelfwaargenomen sociale competentie en een populaire status. Wanneer buitenstaanders en verdedigers op deze punten verschillen, zou dit een mogelijke verklaring kunnen zijn waarom de één wel ingrijpt en de ander niet. Er zal daarom binnen dit onderzoek worden gekeken naar de verschillen tussen buitenstaanders en verdedigers betreft angstbeleving, gevoel van eigenwaarde, zelfwaargenomen sociale competentie en populariteit. Deze begrippen zullen hieronder worden toegelicht.

Angstbeleving

Uit onderzoek van Penner, Dovidio, Pillavin en Schroeder (2005) blijkt dat verdedigers minder bang lijken te zijn voor wraakacties, uitgevoerd door de daders. Resultaten van Pozzolini en Gini (2010) laten zien dat de buitenstaanders denken dat ze niet in staat zijn om te gaan met de consequenties als zijzelf gepest zouden worden. Zij vermoeden in hun onderzoek dan ook dat buitenstaanders hierdoor het ingrijpen bij pesten vermijden. Daarnaast blijkt dat de buitenstaanders het slachtoffer vermijden uit angst om zelf gepest te worden en/ of sociale status te verliezen (Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons-Morton, & Scheidt, 2001).

Gevoel van eigenwaarde

Naast angstbeleving lijkt ook gevoel van eigenwaarde een belangrijk onderwerp bij het wel of niet verdedigen van het slachtoffer. Onder gevoel van eigenwaarde wordt verstaan in hoeverre iemand positief over zichzelf denkt en trots is op zichzelf als persoon (Seals & Young, 2003). Naar het gevoel van eigenwaarde van buitenstaanders en verdedigers is momenteel echter nog nauwelijks onderzoek uitgevoerd. Hedendaagse

literatuur richt zich voornamelijk op gevoel van eigenwaarde bij de daders of slachtoffers (Seals & Young, 2003; O'Moore & Kirkham, 2001).

Zelfwaargenomen sociale competentie

Zelfwaargenomen sociale competentie is het geloof van een individu in zijn vermogen om efficiënt te functioneren in sociale situaties (Harter, 1982). Bijvoorbeeld door positieve relaties te hebben met klasgenoten en tevreden te zijn over zijn interacties met anderen (Gresham & MacMillan, 1997). Ingrijpen in sociale conflicten, waaronder pesten, vereist een hoge zelfwaargenomen sociale competentie (Kolb & Hanley-Maxwell, 2003). Iemand met een hoge zelfwaargenomen sociale competentie zal bovendien zelf minder snel gepest worden en efficiënter handelen bij ruzies (Kaukiainen, et al., 2002). Op grond hiervan kan worden vermoed dat verdedigers een hogere zelfwaargenomen sociale competentie hebben dan buitenstaanders, aangezien zij daadwerkelijk ingrijpen bij pesten. Onderzoek ontbreekt echter om dit vermoeden te bevestigen.

Populariteit

Populariteit is de mate van aanzien en zichtbaarheid die iemand heeft binnen een sociale groep (Parkhurst & Hopmeyer, 1998). Hierbij gaat het er niet om wie er aardig wordt gevonden, maar om de reputatie, prestige en invloed die een persoon heeft volgens anderen (Cillessen, Schwartz & Mayeux, 2011). Uit een onderzoek van Sainio et al. (2010), naar kinderen tussen 10–12 jaar, blijkt dat verdedigers populair worden gevonden door hun klasgenoten. Hierbij scoren ze hoger dan slachtoffers, maar lager dan daders (de Bruyn, Cillessen & Wissink, 2010). Het verdedigen van een slachtoffer vereist een zekere mate van populariteit om zelf geen slachtoffer te worden (Sainio et al., 2010). Onderzoek door Pöyhönen, Juvonen & Salmivalli (2010), naar kinderen van groep 8, bevestigt dat populairdere kinderen sneller zullen opkomen voor een slachtoffer dan impopulaire kinderen. Hieruit kan worden verondersteld dat verdedigers populairder zullen zijn dan buitenstaanders. Onderzoek om dit te bevestigen ontbreekt echter.

Dit onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om de verschillen tussen buitenstaanders en verdedigers te onderzoeken die mogelijk te maken kunnen hebben met het wel of niet ingrijpen. Meer specifiek wordt onderzocht: de mogelijke verschillen tussen buitenstaanders en verdedigers in de mate van angstbeleving, gevoel van eigenwaarde, zelfwaargenomen sociale competentie en populariteit bij kinderen in groep 6–8 van de basisschool. Op basis van de schaarse literatuur werd verwacht dat verdedigers hoger dan buitenstaanders zouden scoren op gevoel van eigenwaarde, zelfwaargenomen sociale competentie en populariteit, maar lager zouden scoren op angstbeleving. Tot slot werd het interactie-effect met sekse onderzocht. Hierover kan, door gebrek aan literatuur, geen hypothese worden geformuleerd.

Methode

Participanten

De participanten zijn geworven uit 53 groepen 6-8 van 17 basisscholen in de westelijke, oostelijke en noordelijke provincies van Nederland (Olthof et al., 2011)¹. Eerst werd aan scholen en leerkrachten gevraagd om mee te werken. Na de goedkeuring ontvingen de ouders van de kinderen uit deze klassen ($n=1280$) een informatiebrief met het doel en de uitleg van het onderzoek. Ouders werd de keuze gegeven om geen contact op te nemen met de onderzoekers waardoor zij instemden met het onderzoek ($n=1229$), of te weigeren mee te doen aan het onderzoek door een formulier in te vullen ($n=51$). De hoge deelname van de scholen en de ouders laat de wil om mee te werken aan onderzoek naar pesten zien. Als laatste werd ook de kinderen de optie gegeven om niet mee te doen aan het onderzoek, maar hiervan maakte niemand gebruik. Uiteindelijk hebben 1229 participanten (608 meisjes en 621 jongens) meegedaan aan het onderzoek. Er deden 394 participanten uit de vierde klas ($M=10;3$ jaar, $SD=6$ maanden; 51.3% meisjes) mee, 444 participanten uit de vijfde klas ($M=11;3$, $SD=6$ maanden; 49.5% meisjes) en 391 participanten uit de zesde klas ($M=12;3$, $SD=6$ maanden, 47.6% meisjes). De participanten hadden verschillende sociaal-economische achtergronden. Van de participanten was 83% Nederlands. De overige 17% hadden minstens één ouder afkomstig uit een ander land.

Meetinstrumenten

Participatie bij pesten. Voor dit onderzoek werd gebruik gemaakt van de Pestrollenvragenlijst (Olthof et al., 2011) deze vragenlijst bestaat uit peernominaties. Eerder onderzoek (Bouman et al., 2012; Olthof et al., 2011) heeft aangetoond dat de pestrollen buitenstaander en verdediger theoretisch geassocieerd zijn met de mate van angstbeleving, globaal gevoel van eigenwaarde, zelfwaargenomen sociale competentie en populariteit. Ook wordt de interne consistentie van de pestrollenvragenlijst als voldoende beoordeeld. Eerst werd aan de participanten een omschrijving van pesten gegeven: Er moet sprake zijn van het bewust schade aanrichten bij een ander persoon, het pesten moet frequent voorkomen, over een langere tijd en er moet sprake zijn van een machtsverschil tussen dader en slachtoffer (Pronk et al., 2013). Verder werd uitgelegd dat pesten op verschillende manieren kan gebeuren. Er werd een onderscheid aangebracht in de vormen fysiek (duwen, slaan), materieel (vernielen), verbaal (schelden, vernederen), relationeel en indirect relationeel. Hierdoor werden dus ook subtiele vormen van pesten meegenomen in dit onderzoek. Deze vormen werden gemeten door de participanten te vragen "Weet jij welke klasgenoten aan deze vorm van pesten doen" en "zo ja, kan jij ons deze namen geven". Per vorm werden er vragen gesteld over slachtoffers, daders en meelopers. Daarnaast werd met één item nominaties

voor buitenstaanders, verdedigers en aanmoedigers gevraagd. In dit onderzoek werden echter alleen de rollen buitenstaanders en verdedigers meegenomen.

Voor de rol 'buitenstaander' werd eerst een korte beschrijving gegeven: "Er zijn kinderen die eigenlijk niks van het pesten willen weten en er zijn kinderen die er nooit bij zijn als er gepest wordt". Vervolgens werd de participanten gevraagd of zij iemand kennen die aan deze beschrijving voldoet en of ze een naam konden noemen. Verdedigers werden beschreven als: "Er zijn ook kinderen die het kind dat gepest wordt proberen te helpen". Ook hierbij werden vervolgens dezelfde vragen gesteld. Voor iedere vraag werden proportiescores berekend, participanten kregen de classificatie buitenstaander of verdediger als ze boven de .15 scoorden op deze vragen.

Classificatie van kinderen als buitenstaanders en verdedigers. De indeling van de pestrollen gebeurde via de procedure van Olthof et al. (2011). De participanten werden geclassificeerd als buitenstaanders of verdedigers als zij voor één van deze rollen tenminste een score van .15 hadden. Deze score moest bovendien hoger zijn dan de scores van dezelfde participant op de andere pestrollen. Bij een gelijke score op buitenstaanders en verdediger, werd verdediger boven de buitenstaander geclassificeerd. Participanten met een hoogste score op een andere pestrol, of waarvan geen enkele score boven de .15 uitkwam, werden niet meegenomen in dit onderzoek. In totaal werden 264 van de participanten als buitenstaanders geclassificeerd (93 jongens en 171 meisjes) en 224 als verdediger (61 jongens en 163 meisjes).

Angstbeleving. Angstbeleving werd bij de participanten onderzocht aan de hand van een verkorte versie van "the Revised Child Anxiety and Depression Scale ([RCADS], Chorpita, Yim, Moffitt, Umemoto, & Francis, 2000; Muris & Ollendick, 2002). Deze schaal bestaat uit vijf subschalen (sociale angst, scheidingsangst, paniekstoornis, gegeneraliseerde angst en depressie) met in totaal 25 items. Vijf items die gingen over de subschaal depressie, zijn niet meegenomen in dit onderzoek. Kinderen werden gevraagd om voor de 20 overgebleven vragen te antwoorden op verschillende stellingen, bijvoorbeeld: "Ik zou het eng vinden om alleen thuis te zijn" en "Ik ga opeens trillen of beven en ik weet niet hoe dat komt". Kinderen konden op alle vragen antwoorden op een vierpuntsschaal van 0 (nooit) naar 4 (altijd). Voor elke participant werd de gemiddelde score berekend. Hoe hoger de score, hoe meer angst de participant ervaarde. De meting heeft een goede interne consistentie en construct validiteit.

Gevoel van eigenwaarde en zelfwaargenomen sociale competentie. Door middel van zelfrapportage werd gevoel van eigenwaarde en zelfwaargenomen sociale competentie bij de participanten gemeten. Gevoel van eigenwaarde wordt door Harter (1982) omschreven als de mate waarin iemand tevreden over zichzelf is en de waarde die diegene toeschrijft aan zichzelf. De items die het begrip gevoel van eigenwaarde omvatten, zijn afkomstig uit de gelijknamige subschaal van de Competentie

Belevingsschaal voor Kinderen ([CBSK], Veerman, Straathof, Treffers, Van den Bergh, & Ten Brink, 1997) gebaseerd op de 'social competence' subschaal van de 'Perceived Competence Scale for Children' ([PCSC], Harter 1982). Deze subschaal is door de COTAN beoordeeld met een hoge interne consistentie (Cronbachs alpha .74), betrouwbaarheid, begripsvaliditeit en normen werden met een voldoende beoordeeld, alleen criteriumvaliditeit kreeg een onvoldoende (COTAN, 2000). Voor elk item werd het kind twee stellingen voorgelegd. Bijvoorbeeld "Sommige kinderen zijn vaak ontevreden over zichzelf" of "Andere kinderen zijn best wel tevreden over zichzelf". De participant moest vervolgens kiezen welke stelling hem/haar het best beschreef. Vervolgens werd de score van elke participant berekend als de gemiddelde score op de zes items. Een hoge score van een participant betekent een hoger gevoel van eigenwaarde. Geen enkel item hoefde te worden gehercodeerd.

Zelfwaargenomen sociale competentie is het geloof van een individu in zijn vermogen om efficiënt te functioneren in sociale situaties (Harter, 1982). Bijvoorbeeld door positieve relaties te hebben met klasgenoten en tevreden te zijn over zijn interacties met anderen (Gresham & MacMillan, 1997). De zelfwaargenomen sociale competentie werd gemeten aan de hand van de zes items van de CBSK, gebaseerd op de 'social competence' subschaal van de PCSC (Harter, 1982). Voor elk item werd het kind twee stellingen voorgelegd, bijvoorbeeld: "Sommige kinderen zouden meer vrienden willen hebben" maar "Andere kinderen hebben zoveel vrienden als ze maar willen". De participant moest vervolgens kiezen welke stelling hem/haar het beste beschrijft. Vervolgens werd de score van elke participant berekend als de gemiddelde score op de zes items. Een hoge score van een participant betekent een hogere zelfwaargenomen sociale competentie. Geen enkel item hoefde te worden gehercodeerd.

Populariteit. Populariteit is de mate van aanzien en zichtbaarheid die iemand binnen een sociale groep heeft (Parkhurst & Hopmeyer, 1998). Hierbij gaat het er niet om wie er aardig wordt gevonden, maar om de reputatie, prestige en invloed die een persoon heeft volgens anderen (Cillessen et al., 2011). Populariteit werd gemeten aan de hand van peernominaties (Olthof et al., 2011). Er werden twee vragen gesteld aan de participanten. Eerst werd de participant gevraagd om alle populaire kinderen in de klas te nomineren. Daarna werd gevraagd om alle impopulaire kinderen te nomineren. Per vraag werd gekeken hoe vaak elk kind genoemd was; dit werd gestandaardiseerd per klas. Vervolgens werden de gestandaardiseerde impopulaire nominaties van de gestandaardiseerde populaire nominaties afgetrokken. Dit verschil werd nog een laatste keer per klas gestandaardiseerd. Het gemiddelde van alle scores per klas was ($M = 0$) met een standaardafwijking van ($SD = 1$). Hoe populairder het kind werd gevonden, hoe hoger de score boven de nul. Hoe impopulairder, hoe lager de score onder de nul.

Procedure

De data die gebruikt zijn voor dit onderzoek maken deel uit van een groter onderzoek van het 'Dutch Consortium on Bullying' (Olthof et al., 2011) en zijn cross-sectioneel van aard. De data zijn verzameld in groepen 6-8 van basisscholen door middel van zelfrapportage (voor gevoel van eigenwaarde, angstbeleving en zelfwaargenomen sociale competentie) en peernominaties (voor pestrollen en populariteit). De zelfrapportage-vragenlijsten werden klassikaal afgenomen door getrainde onderzoekers die onbekend waren voor de participanten. De duur van de zelfrapportage was ongeveer een uur. De peernominaties werden uitgevoerd door middel van twee interviews van 30 minuten. Aan het begin werd informatie gegeven over de procedure van het onderzoek en dat op ieder moment gestopt kon worden (dit is niet voorgekomen). Daarnaast werd verteld dat alle informatie vertrouwelijk was en niet gedeeld mocht worden met klasgenoten. Ook werd het belang benadrukt van het niet overleggen met klasgenoten. De kans op eerlijke antwoorden van de leerlingen werd vergroot door de vrijwillige deelname van de participanten en de anonimiteit van de antwoorden. Vervolgens werden er in het eerste interview vragen gesteld over de participatie van klasgenoten in pestsituaties. In het tweede interview werden meer specifieke vragen gesteld over de populariteit van de klasgenoten. Voor het juist uitvoeren van het onderzoek, werden protocollen opgesteld en werden onderzoekers getraind door middel van rollenspellen. Hierdoor werden systematische fouten tegen gegaan en werd de validiteit verhoogd. Voor de peernominaties kregen de participanten een lijst met alle namen van hun klasgenoten als handvat. Er was geen limiet voor het aantal nominaties die ze mochten geven. Kinderen konden ook zichzelf nomineren; deze nominaties werden echter niet meegenomen in het onderzoek. Tot slot werd de keuze gegeven om 'niemand' te antwoorden wanneer dit van toepassing was.

Analyses

Om de hoofdvraag te beantwoorden werd gebruikt gemaakt van een MANOVA. De MANOVA werd gebruikt om een vergelijking te maken tussen verschillende groepen (in dit geval tussen buitenstaanders en verdedigers). Daarnaast werd het interactie-effect met sekse onderzocht.

Resultaten

Er werd een multivariate variantieanalyse (MANOVA) gevolgd door univariate variantieanalyses (ANOVA's) uitgevoerd om te onderzoeken of er een hoofdeffect was van de onafhankelijke variabele pestrol (buitenstaanders en verdedigers) op de afhankelijke variabelen angstbeleving, gevoel van eigenwaarde, zelfwaargenomen sociale competentie en populariteit. Hierbij werd verwacht dat verdedigers een hogere

zelfwaargenomen sociale competentie en gevoel van eigenwaarde ervaren, minder angst beleefden en populairder waren dan buitenstaanders. Daarnaast werd gekeken of er sprake was van een interactie-effect met sekse. Voorafgaand aan de analyse werd gecontroleerd of er aan de assumpties werd voldaan voor een (M)ANOVA. Geen van de assumpties was geschonden, waardoor een MANOVA kon worden uitgevoerd. Alle p -waarden van de (M)ANOVA zijn tweezijdig.

In Tabel 1 worden de correlaties weergegeven tussen de afhankelijke variabelen. Er zijn significante correlaties tussen alle variabelen (alle p 's < .01). Zoals kan worden verwacht hadden de variabelen zelfwaargenomen sociale competentie en gevoel van eigenwaarde de hoogste positieve correlatie ($r = .46$). Dit kan worden beoordeeld als een matig tot groot verband (Cohen, 1992). De variabelen gevoel van eigenwaarde en angstbeleving hadden de hoogste negatieve correlatie ($r = -.42$). Ook dit kan worden beoordeeld als een matig tot groot verband. Tussen zelfwaargenomen sociale competentie en angstbeleving ($r = -.33$) en zelfwaargenomen sociale competentie en populariteit ($r = .38$) is er sprake van een matig verband. Tussen gevoel van eigenwaarde en populariteit ($r = .11$) en angstbeleving en populariteit ($r = -.09$) is sprake van nauwelijks tot geen verband (Field, 2013).

Tabel 1

Pearsons Correlatiecoëfficiënten tussen de Afhankelijke variabelen.

Variabelen	1.	2.	3.	4.
Populariteit	-			
Competentie	.38**	-		
Eigenwaarde	.11**	.46**	-	
Angst	-.09**	-.33**	-.42**	-

Noot: Steekproefgrootte van 1229 participanten.

** $p < .01$

Verskil buitenstaanders en verdedigers

Tabel 2 geeft de gemiddelden en standaarddeviaties per pestrol en per sekse. Uit de MANOVA bleek dat er een significant multivariaat verschil was tussen de groepen buitenstaanders en verdedigers (Wilk's Lambda = .88, $F(4, 478) = 15.02$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .11$). De effectgrootte kan worden beschouwd als gemiddeld tot groot (Cohen, 1992).

De univariate toetsen lieten zien dat de twee groepen niet verschilden qua angstbeleving ($p = .37$) en gevoel van eigenwaarde ($p = .57$). Het verschil qua populariteit was wel statistisch significant ($F(1, 481) = 56.46$, $p < .001$, $\eta_p^2 = .11$) met een gemiddeld tot groot verband (Cohen, 1992). Verdedigers scoorden hierbij hoger op populariteit dan buitenstaanders (zie Tabel 2). Dit komt overeen met de hypothese.

Bovendien was zelfwaargenomen sociale competentie statistisch significant ($F(1, 481) = 5.76, p = .02, \eta_p^2 = .01$). Conform de hypothese scoorden verdedigers hoger op zelfwaargenomen sociale competentie dan buitenstaanders (zie Tabel 2). Er kan hierbij echter maar worden gesproken van een klein verband (Cohen, 1992).

Hoofdeffect en interactie-effect sekse

Tot slot werden ook het hoofdeffect van sekse en het interactie-effect tussen pestrol en sekse onderzocht. Qua hoofdeffect van sekse was het verschil tussen jongens en meisjes betreft populariteit niet significant ($p = .78$). Wel scoorden meisjes significant hoger op angstbeleving ($F(1, 481) = 16.93, p < .001, \eta_p^2 = .03$). Jongens scoorden significant hoger op gevoel van eigenwaarde ($F(1, 481) = 13.83, p < .001, \eta_p^2 = .03$) en zelfwaargenomen sociale competentie ($F(1, 481) = 15.68, p < .001, \eta_p^2 = .03$). Bij alle significante hoofdeffecten van sekse kan worden gesproken van een klein tot gemiddeld effect (Cohen, 1992).

Het interactie-effect tussen de groepen en sekse was niet significant, noch multivariaat (Wilk's Lambda = .98, $F(4, 478) = 2.03, p = .09, \eta_p^2 = .017$), noch univariaat.

Tabel 2

Beschrijvende statistieken per Groep en Sekse op de afhankelijke variabelen (SD's tussen haakjes).

Variabele		Buitenstaanders	n	Verdedigers	n	F(1, 481)	np2
Populariteit	Jongen	-0.36 (0.88)	92	0.18 (0.86)	60	56.46**	.11
	Meisje	-0.41 (0.75)	171	0.29 (0.87)	162		
	Totaal	-0.39 (0.80)	263	0.26 (0.86)	222		
Sociale competentie	Jongen	3.06 (0.52)	92	3.30 (0.52)	60	5.76*	.01
	Meisje	2.93 (0.60)	171	2.97 (0.62)	162		
	Totaal	2.98 (0.58)	263	3.06 (0.62)	222		
Gevoel van Eigenwaarde	Jongen	3.35 (0.56)	92	3.50 (0.50)	60	0.32	.01
	Meisje	3.23 (0.62)	171	3.20 (0.67)	162		
	Totaal	3.27 (0.60)	263	3.25 (0.65)	222		
Angst	Jongen	0.49 (0.31)	92	0.45 (0.32)	60	0.79	.01
	Meisje	0.57 (0.39)	171	0.67 (0.42)	162		
	Totaal	0.54 (0.37)	263	0.61 (0.41)	222		

* $p < .05$ ** $p < .01$

Discussie

Met dit onderzoek werd ingegaan op de verschillen tussen de pestrollen buitenstaanders en verdedigers die met eenzelfde antipesthouding een andere rol aannemen. Hierbij kiezen verdedigers ervoor om wel in te grijpen bij pesten, buitenstaanders doen dit niet. Het doel van dit onderzoek was daarom om na te gaan in hoeverre de buitenstaanders en verdedigers verschilden op het gebied van angstbeleving, gevoel van eigenwaarde, zelfwaargenomen sociale competentie en populariteit. Hierbij werd verwacht dat verdedigers hoger scoorden op zelfwaargenomen sociale competentie en gevoel van eigenwaarde, minder angst beleefden en populairder waren dan buitenstaanders. Daarnaast werd gekeken of er sprake was van een interactie-effect met sekse.

Uit het onderzoek bleken verdedigers significant hoger te scoren op zelfwaargenomen sociale competentie dan buitenstaanders. Dit sloot aan op zowel de hypothese als op eerder onderzoek waaruit blijkt dat ingrijpen in sociale conflicten, waaronder pesten, een hoge zelfwaargenomen sociale competentie vereist (Kolb & Hanley-Maxwell, 2003). Ondanks dat de jongens hoger scoorden op zelfwaargenomen sociale competentie dan meisjes, bleek dit verschil niet te worden gemodereerd door sekse.

Qua populariteit werd verwacht dat verdedigers significant hoger zouden scoren dan buitenstaanders. De resultaten van dit onderzoek sloten aan bij de hypothese. Daarnaast sluiten deze resultaten aan bij een onderzoek van Sainio et al. (2010) waaruit blijkt dat verdedigers populairder worden gevonden door hun klasgenoten dan buitenstaanders. Onderzoek door Pöyhönen et al. (2010) bevestigt dat populaire kinderen sneller zullen opkomen voor een slachtoffer dan impopulaire kinderen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het verdedigen van een slachtoffer een hogere sociale positie vereist om zelf geen slachtoffer te worden (Sainio et al., 2010).

Op angstbeleving bleek er geen verschil te zijn tussen buitenstaanders en verdedigers. Dit resultaat was in tegenstrijd met de hypothese. Ook lijkt dit resultaat niet aan te sluiten bij andere onderzoeken waarin verdedigers minder bang waren dan buitenstaanders om zelf gepest te worden (Penner et al., 2005; Pozzolini & Gini, 2010). Dit kan eventueel worden verklaard doordat in dit onderzoek angst in een brede vorm werd onderzocht. Wellicht waren er andere resultaten gevonden wanneer enkel naar sociale angst werd gekeken. Wel lijkt er een trend voor wat betreft het interactie-effect. Voorzichtig kan worden gesteld dat de hypothese wel bij jongens lijkt op te gaan, bij meisjes geldt dit niet.

Betreft gevoel van eigenwaarde bleek er geen verschil te zijn tussen buitenstaanders en verdedigers. Ook deze resultaten waren in tegenstrijd met de hypothese. Eerder onderzoek naar dit onderwerp is nog niet verricht, waardoor een

vergelijking hiermee niet mogelijk is. Wel lijkt er, net als bij angstbeleving, een trend voor wat betreft het interactie-effect. Voorzichtig kan worden gesteld dat de hypothese wel bij jongens lijkt op te gaan, bij meisjes geldt dit niet.

Verder werd het hoofdeffect met sekse onderzocht. Hierbij scoorden meisjes significant hoger op angstbeleving. Jongens scoorden significant hoger op gevoel van eigenwaarde en zelfwaargenomen sociale competentie. Betreft populariteit was er geen significant hoofdeffect. Daarnaast bleek er geen sprake te zijn van een significant interactie-effect

Sterke en zwakke punten van dit onderzoek

Een sterk punt van dit onderzoek is de grote steekproef die gebruikt werd voor dit onderzoek. Dit vergroot de betrouwbaarheid. Ook het gebruik van zowel zelfrapportage als peernominaties in dit onderzoek is een sterk punt. De kans op systematische fouten werd verkleind door de vrijwillige deelname van de participanten en de waarborging van de anonimiteit van de antwoorden. Ook werd de betrouwbaarheid en validiteit verhoogd door getrainde onderzoeksassistenten en gestructureerde onderzoeksprotocollen. Een eventuele beperking kan de operationalisering van het begrip verdediger in de pestrollenvragenlijst zijn. Hierbij werd verdediger omschreven als een persoon die het slachtoffer troost. Er kan aan getwijfeld worden of dit een volledige beschrijving is van het begrip verdediger. Wanneer bijvoorbeeld de gedragingen 'hulp halen' en 'het pesten proberen te stoppen' waren meegenomen in de beschrijving, had dit een vollediger beeld gegeven. Verder is er sprake van een cross-sectioneel onderzoek, waardoor er geen uitspraak kan worden gedaan over eventuele causale verbanden. Longitudinaal onderzoek kan hierin een uitkomst bieden (Olthof et al., 2011).

Relevantie en aanbevelingen

Pesten is een groot probleem waar veel kinderen, adolescenten en volwassenen over de hele wereld onder lijden (Gini et al., 2008). Zo zegt, volgens een Engels onderzoek, één op de vier basisschoolleerlingen het afgelopen schooljaar te zijn gepest (Whitney & Smith, 1993). Door meer onderzoek naar pesten en eventuele (preventieve) interventies te verrichten kan dit probleem op grootschalig niveau worden aangepakt.

Dit onderzoek richtte zich op de verschillen tussen de anti-pestrollen buitenstaanders en verdedigers. Zoals eerder beschreven heeft de verdediger een belangrijke rol in de klas om pesten tegen te gaan (Salmivalli et al., 2011; Hawkins et al., 2001). Ze zijn van alle pestrollen de enige die ingrijpen bij pesten en hebben een negatieve correlatie met de intensiteit en duur van de pesterijen. Uit het huidige onderzoek bleek dat verdedigers een significant hogere zelfwaargenomen sociale competentie hebben en populairder zijn dan buitenstaanders. Door buitenstaanders op

deze twee punten sterker te maken, wordt de kans vergroot dat zij ook zullen ingrijpen bij pesten. Hierdoor kan pesten worden verminderd. Een aanbeveling is dan ook om anti-pestprogramma's hierop te richten en hier vervolgonderzoek naar te doen. Daarnaast kan er een longitudinaal onderzoek worden verricht om de lange termijn effecten van deze antipestprogramma's te onderzoeken. Hierbij kan worden onderzocht op welke manier verdedigers nog sterker gemaakt kunnen worden maar bovenal hoe buitenstaanders de vaardigheden aangeleerd kunnen worden om steviger te staan en adequaat in te grijpen. Dit kan worden gedaan door middel van de '*Sta Sterk Training*' (Vermande, van der Meulen, & Reijntjes, 2015).

Verder was er sprake van een cross-sectioneel onderzoek. Hierbij werden de verschillen onderzocht tussen de buitenstaanders en verdedigers. Er werd verder echter niet ingegaan op de oorzaken van deze verschillen. Er wordt aanbevolen om hierop volgend een longitudinaal onderzoek uit te voeren om de eventuele causale verbanden in kaart te brengen (Olthof et al., 2011).

In dit onderzoek werd bovendien een bijna significant interactie-effect gevonden tussen de groepen en sekse. Er lijkt op sommige afhankelijke variabelen een andere trend te lopen tussen jongens en meisjes. In dit geval kan dan ook een andere interventie nodig zijn, afhankelijk van sekse. Er wordt dan ook aanbevolen om deze bijna significante interactie-effecten verder te onderzoeken.

Conclusie

Pesten is nog altijd een groot probleem waar, onder meer, veel kinderen mee in aanraking komen. Zowel buitenstaanders als verdedigers hebben een anti-pesthouding en zouden slachtoffers kunnen helpen. Buitenstaanders doen dit echter niet. Uit dit onderzoek blijkt dat verdedigers hoger scoren op zelfwaargenomen sociale competentie en populariteit. Door anti-pestprogramma's aan te bieden aan buitenstaanders, waarin zij sterker worden gemaakt in deze vaardigheden, wordt getracht de verdedigergroep te vergroten. Dit zal een waardevolle bijdrage zijn tegen pesten. Hoe meer verdedigers er aanwezig zijn bij pesten, hoe korter en minder intensief de pesterijen zijn (Hawkins et al., 2001). Hierdoor kan pesten op de lange termijn worden verminderd.

Referenties

- Atlas, R. S., & Pepler, D. J. (2010). Observations of bullying in the classroom. *Journal of Educational Research, 92*, 86–99. doi:10.1080/00220679809597580
- Bouman, T., van der Meulen, M., Goossens, F. A., Olthof, T., Vermande, M. M., & Aleva, E. A. (2012). Peer and self-reports of victimization and bullying: Their differential association with internalizing problems and social adjustment. *Journal of School Psychology, 50*, 759–774. doi:10.1016/j.jsp.2012.08.004
- Bruyn, E. H. de., Cillessen, A. H. N., & Wissink, I. B. (2010). Associations of peer acceptance and perceived popularity with bullying and victimization in early adolescence. *Journal of Early Adolescence, 30*, 543–566. doi:10.1177/0272431609340517
- Chorpita, B. F., Yim, L., Moffitt, C., Umemoto, L. A., & Francis, S. E. (2000). Assessment of symptoms of DSM-IV anxiety and depression in children: A revised child anxiety and depression scale. *Behaviour Research and Therapy, 38*, 835–855. doi:10.1016/S0005-7967(99)00130-8
- Cillessen, A. H. N., Schwartz, D., & Mayeux, L. (Eds.) (2011). *Popularity in the Peer System*. New York, NY: Guilford
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin, 112*, 155–159. doi:10.1037/0033-2909.112.1.155
- Craig, W. M., & Pepler, D. J. (1998). Observations of bullying and victimization in the school yard. *Canadian Journal of School Psychology, 13*, 41–59. doi:10.1177/082957359801300205
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (Vierde editie). London: Sage.
- Gini, G., Albiero, P., Benelli, B., & Altoè, G. (2008). Determinants of adolescents' active defending and passive bystanding behavior in bullying. *Journal of Adolescence, 31*, 93–105. doi:10.1016/j.adolescence.2007.05.002
- Goossens, F. A., Olthof, T., & Dekker, P. H. (2006). New participant role scales: Comparison between various criteria for assigning roles and indications for their validity. *Aggressive Behavior, 32*, 343–357. doi:10.1002/ab.20133
- Gresham, F. M., & MacMillan, D. L. (1997). Social competence and affective characteristics of students with mild disabilities. *Review of Educational Research, 67*, 377–415. doi:10.3102/00346543067004377
- Harter, S. (1982). The perceived competence scale for children. *Child Development, 52*, 87–97. doi:10.2307/1129640
- Hawkins, D. L., Pepler, D. J., & Craig, W. M. (2001). Naturalistic observations of peer interventions in bullying. *Social Development, 10*, 512–527. doi:10.1111/1467-9507.00178

- Hong, J. S., & Espelage, D. L. (2012). A review of research on bullying and peer victimization in school: An ecological system analysis. *Aggression and Violent Behavior, 17*, 311-322. doi:10.1016/j.avb.2012.03.003
- Kaukiainen, A., Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Tamminen, M., Vauras, M., Mäki, H., & Poskiparta, E. (2002). Learning difficulties, social intelligence, and self-concept: Connections to bully-victim problems. *Scandinavian Journal of Psychology, 43*, 269 – 278. doi:10.1111/1467-9450.00295
- Kolb, S. M., & Hanley-Maxwell, C. (2003). Critical social skills for adolescents with high incidence disabilities: Parental perspectives. *Counsil for Exceptional Children, 69*, 163–180. doi:10.1177/001440290306900203
- Musun-Miller, L. (1993). Social acceptance and social problem-solving in preschool children. *Journal of Applied Developmental Psychology, 14*, 59–70. doi:10.1016/0193-3973(93)90023-O
- Muris, P., & Ollendick, T. H. (2002). The assessment of contemporary fears in adolescents using a modified version of the Fear Survey Schedule for Children–Revised. *Journal of Anxiety Disorders, 16*, 567-584. doi:10.1016/S0887-6185(02)00106-8
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association, 285*, 2094–2100. doi:10.1001/jama.285.16.2094
- Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (2014). *JGZ-richtlijn Pesten*. Van: <https://www.ncj.nl/richtlijnen/alle-richtlijnen/richtlijn/?richtlijn=1>
Geraadpleegd op: 14-06-2017
- Olthof, T., & Goossens, F. A. (2008). Bullying and the need to belong: early adolescents' bullying-related behavior and the acceptance they desire and receive from particular classmates. *Social Development, 17*, 24-46. doi:10.1111/j.1467-9507.2007.00413.x
- Olthof, T., Goossens, F. A., Vermande, M. M., Aleva, E. A., & van der Meulen, M. (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology, 49*, 339-359. doi:10.1016/j.jsp.2011.03.003
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school. What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Olweus, D. (2010). *Understanding and researching bullying: Some critical issues. Handbook of bullying in school*. New York: Routledge.
- O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggressive Behavior, 27*, 269-283. doi:10.1002/ab.1010

- Parkhurst, J. T., & Hopmeyer, A. (1998). Sociometric popularity and peer-perceived popularity: Two distinct dimensions of peer status. *Journal of Early Adolescence, 18*, 125–144. doi:10.1177/0272431698018002001
- Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., & Schroeder, D. A. (2005). Prosocial behavior: Multilevel perspectives. *Annual Review of Psychology, 56*, 365-392. doi:10.1146/annurev.psych.56.091103.070141
- Pöyhönen, V., Juvonen, J., & Salmivalli, C. (2010). What does it take to stand up for the victim of bullying?: The interplay between personal and social factors. *Wayne State University Press, 56*, 143-163. doi:10.1353/mpq.0.0046
- Pozzoli, T., & Gini, G. (2010). Active defending and passive bystanding behavior in bullying: The role of personal characteristics and perceived peer pressure. *Journal of Abnormal Child Psychology, 38*, 815-827. doi:10.1007/s10802-010-9399-9
- Pronk, J. (2015). *Bullying contextualized: Changing the group process by changing outsiders' involvement*. (Proefschrift, Vrije Universiteit Amsterdam, Nederland) Opgevraagd van <http://dare.uvu.vu.nl/handle/1871/52583>
- Pronk, J., Goossens, F. A., Olthof, T., De Mey, L., & Willemen, A. M. (2013). Children's intervention strategies in situations of victimization by bullying: Social cognitions of outsiders versus defenders. *Journal of School Psychology, 51*, 669-682. doi:10.1016/2013.09.002
- Reijntjes, A., Vermande, M., van der Meulen, M. (2015). Pesten: definitie, prevalentie, verloop en problematiek. In M. Vermande., A. Reijntjes., M. van der Meulen (Eds.), *Pesten op school Achtergronden en interventies* (pp. 13-38). Amsterdam, Nederland: Boom Lemma Uitgevers.
- Roseth, C. J., & Pellegrini, A. D. (2010). Methods for assessing bullying and victimization in schools and other settings: Some empirical comparisons and recommendations. In V. Vernberg, & B. Biggs (Eds.), *Preventing and Treating Bullying and Victimization* (pp. 161-186). Oxford, United States of America: Oxford University Press, Inc.
- Sainio, M., Veenstra, R., Huising, G., & Salmivalli, C. (2010). Victims and their defenders: A dyadic approach. *International Journal of Behavioral Development, 35*, 144–151. doi:10.1177/0165025410378068
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group: A review. *Aggression and Violent Behavior, 15*, 112-120. doi:10.1016/j.avb.2009.08.007
- Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., & Kaukiainen, A. (1996). Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior, 22*, 1-15. doi:10.1002/(SICI)1098-2337(1996)22:1<1::AID-AB1>3.0.CO;2-T

- Salmivalli, C., Lappalainen, M., & Lagerspetz, K. M. (1998). Stability and change of behavior in connection with bullying in schools: A two-year follow-up. *Aggressive Behavior, 24*, 205-218. doi:10.1002/1098-2337(1998)24:3<205::AID-AB5>3.0.CO;2-J
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups*. New York: Guilford
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Pre-adolescents' peer-relational schemas and social goals across relational contexts. *Social Development, 18*, 817-832. doi:10.1111/j.1467-9507.2008.00515.x
- Salmivalli, C., & Voeten, M. (2004). Connections between attitudes, group norms, and behaviour in bullying situations. *International Journal of Behavioral Development, 28*, 246-258. doi:10.1080/01650250344000488
- Salmivalli, C., Voeten, M., & Poskiparta, E. (2011). Bystanders matter: Associations between reinforcing, defending, and the frequency of bullying behavior in classrooms. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 40*, 668-676. doi:10.1080/15374416.2011.597090
- Saracho, O. N. (2017). Bullying: young children's roles, social status, and prevention programmes. *Early Child Development and Care, 187*, 68-79. doi:10.1080/03004430.2016.1150275
- Seals, D., & Young, J. (2003). Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence, 38*, 735.
- Tak, T., Bosch, J. D., Begeer, S., & Albrecht, G. (red.) (2014). *Handboek psychodiagnostiek voor de hulpverlening aan kinderen en adolescenten* (Achtste herziene druk). Utrecht: De Tijdstroom.
- Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A. J., De Winter, A. F., Verhulst, F. C., & Ormel, J. (2005). Bullying and victimization in elementary schools: a comparison of bullies, victims, bully/victims, and uninvolved readolescents. *Developmental Psychology, 41*, 672. doi:10.1037/0012-1649.41.4.672
- Veerman, J. W., Straathof, M. A., Treffers, D. A., Van den Bergh, B. R., & Ten Brink, L. T. (1997). *Handleiding Competentie Belevingschaal voor kinderen CBSK*. Amsterdam: Harcourt.
- Vermande, M., van der Meulen, M., & Reijntjes, A., (2015). Interventies gericht op leerlingen of hun ouders. In Vermande, M., van der Meulen, M., & Reijntjes, A., (Tweede druk), *Pesten op school Achtergronden en interventies* (pp. 195-222). Amsterdam, Nederland: Boom Lemma Uitgevers.

Koptekst: Anti-pest Gedrag, Buitenstaanders, Verdedigers

Whitney, I., & Smith, P. K. (1993): A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research*, 35, 3–25.
doi:10.1080/0013188930350101